

СРОДКІ ПЕРАДАЧЫ ІРОНІІ Ў РАЗМОВАХ ГАМЛЕТА З КАРАЛЁМ КЛАЎДЫЕМ

В. Я. Грыневіч

*Беларускі дзяржаўны ўніверсітэт, пр. Независимости, 4,
220030, г. Мінск, Беларусь, v.grinve26@gmail.com
Навуковы кіраўнік — Н. С. Зелязінская, кандыдат філалагічных навук, дацэнт*

Артыкул прысвечаны аналізу спосабаў выказвання іроніі ў размовах галоўнага героя п'есы Уільяма Шэкспіра “Трагічная гісторыя пра Гамлета, прынца дацкага” ў беларускім перакладзе.

Даследуецца, як тэкст перакладу перадае маўленчыя стратэгіі, якія дазваляюць Гамлету выказаць утоеную пагарду і насмешку ў адносінах да караля.

Мэта даследавання – выявіць праблемы і рашэнні, звязаныя з перакладам мастацкага тэксту, у якім выкарыстанне ў гаворцы іроніі з’яўляецца адным з ключавых сродкаў стварэння выявы персанажа.

Ключевые слова: гумар; пераклад іроніі; мастацкі пераклад; сродкі выражэння іроніі.

СПОСОБЫ ПЕРЕДАЧИ ИРОНИИ В БЕСЕДАХ ГАМЛЕТА С КОРОЛЁМ КЛАВДИЕМ

В. Я. Гриневич

*Белорусский государственный университет, пр. Независимости, 4,
220030, г. Минск, Беларусь, v.grinve26@gmail.com
Научный руководитель — Н. С. Зелезинская, кандидат филологических наук, доцент*

Статья посвящена анализу способов высказывания иронии в беседах главного героя пьесы Уильяма Шекспира «Трагическая история о Гамлете, принце датском» в белорусском переводе.

Исследуется, как текст перевода передает языковые стратегии, которые позволяют Гамлету высказывать затаенное презрение и насмешку в отношении короля.

Цель исследования – отобразить проблемы и решения, связанные с переводом художественного текста, в котором использование в разговоре иронии является одним из ключевых способов создания образа персонажа.

Ключевые слова: юмор; перевод иронии; художественный перевод; способы изображения иронии.

Пераклад мастацкіх тэкстаў – гэта частка сусветнай літаратуры і надзвычай важны элемент “супрацоўніцтва”, узаемадзеяння культур і развіцця кожнай з іх.

Гэта свайго роду трансфармацыя зместу твора ў новую моўную і сацыяльна-культурную рэальнасць і разам з тым моўнатворчы працэс, які патрабуе захавання “нацыянальнага духу” арыгінальнага тэксту [1].

Так, напрыклад, пераклад гумару ўяўляе сабой экстралінгвістычныя і культуралагічныя складанасці. Гумар заключае ў сабе культурныя і гістарычныя рэаліі, актуальныя праблемы сучаснасці і менталітэт розных народаў.

З іншага боку, перадача камічнага з’яўляецца дастаткова складанай часткай перакладу з пункту гледжання лінгвістыкі.

Тэкставыя жарты могуць ўтрымліваць у сабе каламбуры, гульні слоў і слэнг мовы, што часам немагчыма перадаць на іншую мову з захаваннем сэнсу [2].

Сучасных беларускіх даследчыкаў таксама цікавіць прысутнасць і абумоўленасць прамянення іроніі ў мастацкіх тэкстах.

Доктар філалагічных навук, прафесар В. П. Рагойша ў “Паэтычным слоўніку” адзначае, што “іронія, або антыфразіс, – прыхаваная насмешка, якая выступае за знешняй пачцівасцю выказвання” [3].

Айчыннымі лінгвістамі былі прапанаваны наступныя рэкамендуемыя правілы перакладу іроніі:

1. Поўны пераклад з нязначнымі лексічнымі ці граматычнымі пераўтварэннямі прымяняецца ў тых выпадках, калі гэта дазваляюць як слоўны, так і граматычны склад іранічнага абароту ў зыходным тэксце, пры ўмове супадзення сацыяльна-культурных асацыяцый.

2. Пашырэнне зыходнага іранічнага абароту прымяняецца ў тых выпадках, калі сэнс іранічнага словаўжывання невідавочны для іншамовнага культурнага асяроддзя.

У такіх выпадках частка пэўнага кампанентаў іроніі апрацаецца ў слоўную форму ў выглядзе дзееспрыслоўных або дзеепрыметнікавых звяротаў, пашыраных атрыбутыўных канструкцый і т.п.

3. Антанімічны пераклад, гэта значыць пераклад з супрацьлеглым граматычным або лексічным значэннем, ужываецца тады, калі пры пераклад абцяжарвае перакладную структуру ў сілу адрознення граматычных ці лексічных нормаў і тым самым зацямяе ці наогул не перадае сэнс іроніі. [4, с. 418]

Гамлет размаўляў з Каралём Клаўдзіем з іроніяй па некалькіх важных прычынах, якія адлюстроўваюць яго ўнутраныя перажыванні і стратэгічныя намеры:

1. Каб выразіць замаскіраваную пагарду і нянавісць. Гамлет адчувае глыбокую нянавісць да Клаўдзія за забойства яго бацькі і наступнае ўступленне на трон.

2. Каб весці псіхалагічная вайну. Іронія з’яўляецца адным з інструментаў Гамлета ў яго стратэгічнай гульні супраць Клаўдзія. Выкарыстоўваючы іронію, Гамлет імкнецца намякнуць на свае падазрэнні і ствараць атмасферу няўпэўненасці і напругі пры двары.

3. Іранічныя заўвагі дазваляюць Гамлету хаваць свае сапраўдныя намеры і думкі. Гэта важна для яго выжывання, бо прамое абвінавачанне Клаўдзія магло б прывесці да яго неадкладнай гібелі. Іронія дае яму магчымасць заставацца схаваным і непрадказальным.

4. Гамлет, будучы інтэлектуальна развітым і дасціпным персанажам, выкарыстоўвае іронію як спосаб дэманстрацыі інтэлектуальнай перавагі над Клаўдзіем. Гэта не толькі дапамагае яму маральна прынізіць ворага, але і служыць формай самасцвярджэння.

5. Іронія таксама адлюстроўвае ўнутраны канфлікт Гамлета і яго глыбокае расчараванне ў навакольным свеце. Яго іранічныя заўвагі часта з’яўляюцца выразам яго нігілізму і страты веры ў справядлівасць і мараль.

Адзначаная прагматыка выказванняў цалкам асвятляецца героем, што бачна з яго наступнага выказвання:

У дадзеным прыкладзе Гамлет параўноўвае сябе з хамелеонам і каплуном (каплун – пакладаны певень, якога адкормліваюць на мяса), ужывае метафару “заскваранае абяцанкамі”, кожны з мастацкіх сродкаў робіць іронію больш выразнай, насычанай і маляўнічай.

Табліца 1

Першы прыклад

Арыгінал	KING CLAUDIUS How fares our cousin Hamlet? HAMLET Excellent, i’ faith; of the chameleon’s dish: I eat the air, promise-crammed: you cannot feed capons so. (3, II)
Пераклад Ю. Гаўрука	КАРОЛЬ Як маешся, пляменнік Гамлет? ГАМЛЕТ Дасканала. Харчуюся, як хамелеон. Ём паветра, заскваранае абяцанкамі. Як каплун у мяшку, нават лепей.

У англійскай лінгвакультуры чалавек, які параўноўваецца з хамелеонам, здатны прыстасоўвацца да любых абставін і характараў навакольных людзей.

Такім чынам, Гамлет таксама маскіруецца і робіць выгляд, быццам ён з’ехаў з глузду. Сродак выражэння іроніі – кантэкстуальнае метафарычнае параўнанне. Вобразнасць захавана, таму пераклад цалкам адэкватны.

Табліца 2

Другі прыклад

Арыгінал	KING CLAUDIUS I have nothing with this answer, Hamlet; these words are not mine. HAMLET No, nor mine now. (3, II)
Пераклад Ю. Гаўрука	КАРОЛЬ Я цябе не разумею, Гамлет. Твае словы не дайшлі да мяне. ГАМЛЕТ А з мяне яны выйшлі.

Кароль Клаўдзій не разумее насмешак Гамлета, або робіць выгляд, што не разумее, каб не выходзіць на прамую варожасць. Клаўдзій увагуе мае даволі лілслівы падыход да Гамлета, бо адчувае яго інтэлектуальную перавагу. Ю. Гаўрук цудоўна ўжывае гульню слоў, выражаную на супрацьпастаўленні дзеясловаў “дайшло” і “не дайшло” ў значэнні “не зразумець” (у арыгінале іронія пабудавана на супрацьпастаўленні займеннікаў “мае” і “не мае словы”) і тым самым не толькі захоўвае іронію, але і ўзмацняе яе эфект.

У дадзеным прыкладзе іронія дасягнута спосабам семантычнага супрацьпастаўлення (намёк на забойства, але адмаўленне абразы). Гамлет наўмысна хітруе, сцвярджаючы, што ў п’есе няма абразы, каб прымусіць Клаўдзія і іншых думаць, што ўсё, што адбываецца на сцэне бяскрыўдна, хоць насамрэч гэта старанна спланаваны спосаб выкрыцця караля.

Табліца 3

Трэці прыклад

Арыгінал	KING CLAUDIUS Have you heard the argument? Is there no offence in ‘t? HAMLET No, no, they do but jest, poison in jest; no offence i’ the world. (3, II)
Пераклад Ю. Гаўрука	КАРОЛЬ Табе вядомы змест? Ці няма тут якой-небудзь абразы? ГАМЛЕТ Ды не, яны толькі жартуюць, атручваюць жартам, якая ж тут можа быць абраза.

П’еса, якая ставіцца перад каралём, інсцэнуе забойства, аналагічнае забойству бацькі Гамлета, учыненага Клаўдзіем. Гамлет тут кажа “no offence i’ the world” іранічна, ведаючы, што Клаўдзій, калі ён вінаваты,

успрыме гэта як асабістую абразу. У перакладзе Ю.Гаўрук замяняе выраз “у свеце” на рытарычнае пытанне “якая ж тут можа быць абразы”, што ўспрымаецца чытачамі больш натуральна. Пытанне “Have you heard the argument?” можна перакласці як “Ты чуў спрэчку?” Слова “змест” менш канкрэтна ў дадзеным кантэксце. Пры перакладзе Юрка Гаўрук карыстаецца прыёмам мадуляцыі і замест даслоўнага “яд у жарце” перакладае “атручваюць жартам”.

Такім чынам, можна заключыць, што Гамлет вядзе гэтую гульню, каб усе паверылі ў яго вар’яцтва. Але гамлетаўскае вар’яцтва не хвароба, а стан духу, гульня розуму, якая ўвесь час выяўляе сябе ў трагічным гумары. Асноўныя сродкі выражэння іроніі ў размовах Гамлета з каралём: семантычныя супрацьпастаўленні, кантэкстуальныя метафарычныя параўнанні, алюзіі, тропы (гіпербала, параўнанне, эпітэт, метафара), псеўдалагічныя высновы, эмацыйна-афарбаваныя і гутарковыя словы, і г.д. Іронія ўяўляе сабой малавывучаную лінгвістычную рэалію, у якой яшчэ шмат чаго трэба даследаваць. Мэтай з’яўляецца дасягненне аднолькавай рэакцыі чытачоў арыгінала і перакладу, якую удала дасягнуў Юрка Гаўрук.

Бібліяграфічныя спасылкі

1. Цыбульскі М.Л. Гульні з вобразамі ў творах алега крошкіна: ад іроніі да гратэску [Электронны ресурс] // Искусство и культура. – 2021. – № 1(41). – С. 18–23. URL: <https://rep.vsu.by/bitstream/123456789/26600/1/18-23.pdf> (дата обращения: 17.05.2024).

2. Никонова Н.С. Способы передачи юмора в переводе (на основе сериалов Young & Hungry и How I Met Your Mother) // Вестник ВолГУ. Серия 9. Вып. 16. 2018. URL: <file:///C:/Users/grine/Downloads/sposoby-peredachi-yumora-v-perevode-na-osnove-serialov-young-hungry-i-how-i-met-your-mother.pdf> (дата обращения: 18.05.2024).

3. Рагойша, В. П. Пазытны слоўнік / В. Рагойша. – 3-е выд., дапрац. і дапоўн. – Мінск : Бел. навука, 2004. – 576 с.

4. Казакова Т.А. Практические основы перевода / Т.А. Казакова Санкт-Петербург.: СОЮЗ, 2000 – 418 с.